

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

2.6.2006

Puolustusministeriö

PL 31
00131 Helsinki

Viite

Asia [Asevelvollisuuslakitoimikunnan mietintö, Ehdotus uudeksi asevelvollisuuslaiksi Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto](#)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan työvaliokunta hyväksynyt sähköpostitse 2.6.2006.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää puolustusministeriötä lausuntopyynnöstä ja haluaa lausunnossaan kiinnittää huomiota maanpuolustukseen ja asevelvollisuuslainsäädäntöön liittyviin sukupuolten välisen tasa-arvon kysymyksiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa asevelvollisuuden olevan varsin ongelmallinen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Vaikkakin maanpuolustus kuuluu perustuslain mukaan koko kansalle, ilmentyy se rauhan aikana miehiin heidän sukupuolensa perusteella kohdistuvana asevelvollisuutena. Tästä velvollisuudesta kieltäytyminen johtaa käytännössä puolen vuoden vankeustuomioon.

Asevelvollisuuden suorittaminen on usein vaikeasti yhteen sovitettavissa miehelle vanhemmuudesta ja työelämästä koituvien velvollisuuksien kanssa. Lisäksi varusmiespalvelus viivästyttää usein miesten opintojen aloittamista, niissä etenemistä tai valmistumista. Toisaalta asevelvollisuuden suorittamisesta voi oppilaitosten pääsykokeissa saada lähtöpisteitä sekä opiskelijana korvattua opintosuorituksia. Koska käytännössä lähinnä miehet suorittavat varusmiespalveluksen, asettaa tällainen ainakin ammattikorkeakouluissa yleisesti käytettävä hyvitysjärjestelmä miehet ja naiset sukupuolen perusteella eri asemaan. TANE huomauttaa, että tällaiset käytännöt saattavat olla tasa-arvolain 7§:ssä tarkoitettua välillistä syrjintää.

Vaikka asevelvollisuuden pääasiallinen tehtävä onkin puolustuspoliittinen, ei sitä ole mielekäästä tarkastella pelkästään puolustuspoliittisena instituutiona. Kutsunnat tavoittavat lähes jokaisen suomalaisen nuoren miehen ja armeijan suorittaa yli 80 prosenttia miehistä, jonka vuoksi armeijan asemaa kansalaisyhteiskunnassa tulee korostaa. Sukupuolinäkökulman huomioon ottavaa koulutusta tulee suunnata varusmiespalvelukseen, reservikoulutukseen, upseeriopintoihin sekä

erillisiin rauhanturvaamistehtäviin valmentaviin koulutuksiin (mm. CIMIC-valmennus), jotta varmistetaan, että erilaisiin operaatioihin osallistuvat ja tehtäviin suuntautuvat saavat samat perustaidot ja tiedot käyttöönsä. Tavoitteena tulee olla, että kaikki sotilaskoulutuksen saaneet tuntevat relevantit kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat, osaavat ottaa huomioon sukupuolinäkökulman eri tehtävissään ja että heille tarjotaan konkreettisia työkaluja työtehtäviensä tueksi. Ulkomaankomennuksille ja rauhanturvatehtäviin lähteville koulutuksen tulee olla pakollista.

Tasa-arvoasian neuvottelukunta painottaa, että asevelvollisuuslain koulutusta koskeviin perusteluihin tulee lisätä sitoumus tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulman huomioivan koulutuksen systemaattisesta kehittämisestä ja tarjoamisesta. Puolustusvoimien on painokkaammin hyödynnettävä strategista mahdollisuuttaan antaa tasa-arvo- ja ihmisoikeuskasvatusta varusmieskoulutuksessa. Lisäksi prostituution ja ihmiskaupan vastaista koulutusta tulee antaa erityisesti kansainvälisissä tehtävissä toimiville joukoille.

Sukupuoliseen häirintään, ahdisteluun ja seksuaaliseen väkivaltaan on puututtava systemaattisesti ja näitä ongelmia on pyrittävä ennaltaehkäisemään. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta haluaa muistuttaa, että puolustusvoimissa työskentelee hyvin paljon naisia ja myös heihin kohdistuva häirintä ja ahdistelu tulee nostaa esiin. Lisäksi varusmiesten simputus ja nöyryyttäminen ovat ihmisoikeuskysymyksiä, joihin on puututtava tehokkain toimenpitein.

TANE pitää sukupuolten tasa-arvon vastaisena sitä, että sotilaallinen yhdenmukaisuus ulkonäössä on jaettu sukupuolen perusteella. Sotilaallinen yhdenmukaisuuden tulee perustua turvallisuusnäkökulmaan sukupuolesta riippumatta, jolloin hiusten pituus tai korujen käytön sallittavuus ei määrydy sukupuolen perusteella.

Aktiivisen isyyden tukeminen on koko yhteiskunnan tehtävä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaakin mietinnössä ehdotettua varusmiesten isyysvapaan pidentämistä. Ehdotetun 12 päivän sijaan TANE kuitenkin vaatii isyysvapaan pidentämistä 18 päivään, mikä vastaa työntekijän isyysvapaoikeuden pituutta. Lisäksi varusmiehellä tulee olla oikeus osallistua synnytysoikeuteen, neuvolan isäryhmän tapaamisiin sekä olla läsnä synnytyksessä.

Mietinnössä mainitaan perhesyyt asepalvelukseen astumisen määräaikaisen siirron perusteeksi. TANE toteaa, että vanhemmuudesta johtuvat syyt tulee mainita myös palvelusajan siirtoa koskevassa pykälässä (31§). Lisäksi erittäin painavat vanhemmuudesta johtuvat syyt, kuten esimerkiksi pienten lasten yksinhuoltajuus, voisi tapauskohtaisesti olla kokonaan palveluksesta vapauttava peruste.

Mietinnössä esitetään, että kaikkia miehiä ei enää lähetettäisi kutsuntojen yhteydessä ennakkoterveystarkastukseen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta vastustaa jyrkästi miehiin kohdistuvien terveyspalveluiden karsimista. Esitys on kansanterveyden kannalta vaarallinen ja sillä olisi ilmeisiä vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon terveystieteiden näkökulmasta. Miesten odotettu elinikä on alhaisempi kuin naisten ja lisäksi miehet käyttävät huomattavasti naisia vähemmän terveyspalveluita. Karsimisen sijaan terveyspalveluita tulee tehostaa. Asevelvollisten/varusmiesten fyysisen terveydentilan

tarkastamisen lisäksi on varmistettava myös tehokas mielenterveyspalvelujen tarjonta sekä päihdehoitoon ohjaaminen.

Mietinnössä huumausaineiden käyttöä selvittävän tutkimuksen edellytykset on kirjoitettu niin, että käytännössä huumausainetestit voidaan suorittaa kaikille varusmiehille. Vaikka lähtökohdaksi ilmoitetaan testattavan suostumus, joutuu huumausainetestistä kieltäytyvä alistumaan pakkokeinoilla määriteltyyn henkilönkatsastukseen. Henkilönkatsastukseen kuuluu myös verinäytteen ottaminen katsastettavalta henkilöltä. Tällöin päästään samaan lopputulokseen kuin suostuttaessa huumausainetestiin.

Lisäksi esityksen mukaan suostumuksetta huumausainetesteihin voitaisiin määrätä asevelvollinen, jos on aihetta epäillä hänen olevan huumausaineiden vaikutuksen alaisena palveluksessa tai riippuvainen huumeista. Mikäli ”on aihetta epäillä” -kynnys on alhainen ja täyttyy esimerkiksi huhupuheista, voi tällainen määritelmä antaa mahdollisuuden simputtamiseen. Väärinkäytösten ennaltaehkäisemiseksi TANE vaatii tarkempaa määritelmää siitä milloin ”on aihetta epäillä”.

Asevelvollisuutta suorittaa myös seksuaalisten vähemmistöjen edustajia. Syrjinnän kiellossa (57§) mainitaan sukupuolen lisäksi sukupuolinen suuntautuminen. TANE korostaa, että sukupuolinen suuntautuminen tulisi vaihtaa seksuaaliseksi suuntautumiseksi, jolloin muotoilu olisi terminologisesti oikein ja antaisi selkeän kuvan yksilön seksuaali-identiteetin (homo/bi/hetero) syrjintäsuojasta. Onkin erityisesti huolehdittava siitä, etteivät palveluksessa olevat koe syrjintää tai häirintää seksuaalisen suuntautumisensa perusteella. Varusmieskoulutus tarjoaa tilaisuuden myös koulutukseen, joka tähtää monimuotoisuuden hyväksymiseen, ja näin voidaan ennaltaehkäisevästi puuttua syrjintään. Lisäksi perusteluissa olisi mainittava sukupuolen syrjintäsuojan käsittävän myös sukupuolivähemmistöt eli transihmiset. Transsukupuolinen ihminen ei koe kuuluvansa siihen sukupuoleen, johon hänet on syntymän hetkellä määritelty ja lapsena kasvatettu. Hän ei siten tunne biologista sukupuoltaan omakseen.

Lähtökohtaisesti kutsuntoihin osallistuvat kaikki suomalaiset miehet sinä vuonna kun he täyttävät 18 vuotta. Täysi-ikäisyys on myös sukupuolenkorjausprosessin aloittamisen edellytys. Transihmiset yhteiskunnassa näkyväksi tuonut kulttuurinen muutos on mahdollistanut yksilöille yhä varhaisemman avun etsimisen sukupuoliristiriidan kokemuksiin. On siis varsin todennäköistä, että muuttamat kutsuntoihin saapuvista miehistä aloittavat sukupuolenkorjausprosessin kutsuntojen ja palvelukseen astumispäivämäärän välillä. Tällöin kesken olevan sukupuolenkorjausoperaation tulisi olla peruste palvelukseen astumisen siirrolle. Kun sukupuolenkorjausoperaatio on valmis, saa henkilö korjattua sukupuoltaan vastaavan virallisen identiteetin, eikä hän naisena olisi enää asevelvollinen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta muistuttaa tasa-arvolain koskevan myös puolustusvoimia. Tasa-arvolain 4§:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää miesten ja naisten välillä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. TANE korostaa, että puolustusvoimien on aktiivisesti pyrittävä lisäämään naisten osallistumista päätöksentekoon kaikilla sen hallinnon eri osa-alueilla. Esimerkiksi kutsuntalautakuntia nimitettäessä tulee pyrkiä siihen, että myös naisia nimetään jäseniksi. Käytännössä tämä

ei tuottane ongelmia, sillä kutsuntalautakuntaan kuuluu myös kunnan edustaja ja naisia on nykyisin myös puolustusvoimien sotilashenkilökunnassa.

Asevelvollisrekisteriä käsittelevän 99§:n 6 momentin mukaan rekisterinpitäjä voisi saada syyttäjältä ja oikeuslaitokselta tietoja myös keskeneräisistä syyteharkinnoista ja oikeudenkäynneistä rikosasioissa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta huomauttaa, että yksi rikosprosessioikeutemme lähtökohdista on syyttömyysolettama, jonka mukaan vastaajaa pidetään syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on tuomioistuimessa näytetty toteen. Ihmisoikeutenakin voimassa oleva syyttömyysolettama vaarantuu, mikäli syyttäjä tai tuomioistuin luovuttaa ulkopuoliselle asevelvollisrekisterille tietoja keskeneräisessä rikosasiassa. Koska asevelvollisrekisterissä on tiedot lähes jokaisesta suomalaisesta miehestä, TANE katsoo, että miesten perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumisen kannalta on olennaista, ettei keskeneräisiä rikosasioita rekisteröitäisi syyttäjä- tai oikeuslaitoksen ulkopuolisiin rekistereihin.

Lisäksi asevelvollisrekisterinpitäjän tietojen luovutusoikeudet on määritelty varsin löyhästi. Pääesikunnalla olisi ehdotuksen mukaan oikeus päättää tunnistetietojen luovuttamisesta vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta sekä yksittäistapauksessa myös muuta hyväksyttävää tarkoitusta varten. TANE korostaa, että tietojen luovutusoikeutta tulisi täsmentää ja että vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta varten tietoja saataisiin luovuttaa Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle tai sitä vastaavalle taholle vain rekisteröidyn nimenomaisella suostumuksella. Lisäksi asevelvollisrekisterin tietokanta tulisi järjestää niin, ettei rekisteröidyn tietoja voida käyttää syrjinnän mahdollistavana erotteluperusteena esimerkiksi niin että perhesuhdemerkinnöistä (avioliitto/rekisteröity parisuhde) pääteltäisiin henkilön seksuaalinen suuntautuminen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että varusmiestoimikuntien jäseniksi tulee mahdollisuuksien mukaan valita myös naisia. Varusmiestoimikunta järjestää muun muassa vapaa-ajan toimintaa ja olisikin erittäin tärkeää, että toimikunnille laaditaan eettiset ohjeet, joiden mukaan toiminnassa tulee ottaa huomioon sukupuolten tasa-arvo ja ihmisten yhdenvertaisuus.

Puheenjohtaja

Sirkka-Liisa Anttila

Pääsihteeri

Hannele Varsa